

Hvirring Sogns Lokalhistoriske Forening

Nyhedsbrev nr. 19

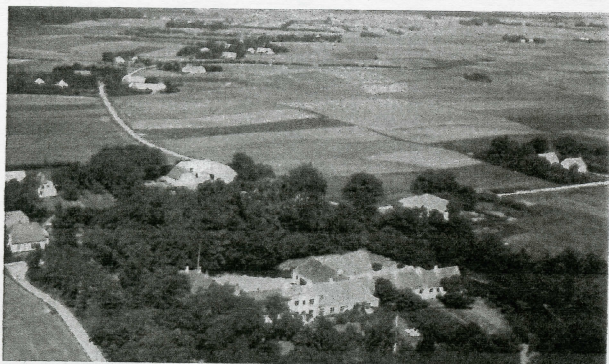
februar 2022

Udstykningen af Rask Hovedgård 1921

Nord for Rask Hovedgård står der en smuk granitsten til minde om udstykningen af Rask Hovedgård i 1921 (billede). Stenen blev rejst i anledning af jubilæumsåret, 150 års dagen for stavnbåndets ophævelse. I protokollen for I/S Vestfløjen står, at man forhandlede med landstingsmand Mads Jensen om at afsløre mindestenen, til minde om udstykningen af Rask. Det var mandag den 19. december 1938. Der var kaffe i salen om aftenen for alle husmænd og deres koner. Aage og Rigmor spillede til en lille svingom.

Mads Jensen har i 1941 udgivet en bog: ”Erindringer fra et langt liv”, hvori han fortæller om, hvordan han så mændene, ved daggry, vandre møjsommeligt af sted for at møde på gården og arbejde der til sen fyraften. Det var ikke meget de så til deres børn. Konerne måtte som regel også forlade hjemmet for at arbejde på gården. Pasningen af børnene var således overladt til ældre søskende eller måske til bedsteforældre, der ikke mere kunne udføre det krævende arbejde på gården. Undertiden boede der flere

familier i samme hus og det kunne let blive en større børneflokk, så gode betingelser for opdragelse gav det ikke. Derimod mente Mads Jensen, at når hver familie fik et husmandsbrug, kunne børnene hjælpe deres forældre med de daglige gøremål, og

han mente, at det, børnene kunne udrette sammen med deres forældre, var den bedste opdragelse, man kunne give sine børn.

Rask Hovedgård blev i 1921 opkøbt af Skanderborg Amts Udstykningsforening for 385.000 kr. og 38 statshusmandsbrug blev udstykket fra herregården Rask Hovedgård. Mads Jensen stod for udstykningen og som formand for udstykningsforeningen.

Hans Jessen Hansen blev af Mads Jensen udnævnt til at bestyre Rask Hovedgård under udstykningen, til alt var udstykket. Han startede den 1. august med at finde ud af, hvor mange kreaturer der var, og hvor markskellene gik. Han fandt også ud af, at der stod i alt 8 spand heste til disposition, og karlene fik så besked på, at der skulle køres rug og byg ind, men de grinede og spurgte om, hvad de skulle køre med. Heste og vogne var der, men ikke seletøj nok og Rask Hovedgård ejede kun en fork. Der blev sendt bud efter et dusin forke.

Hans Jessen Hansen købte ejendommen Fruensvej 16, som han og konen Kathrine drev frem til 1950. Ved at lave sådanne udstykninger, blev der plads til mange flere mennesker end der hidtil havde været, mange flere ville blive beskæftiget og få en mere fri og sund tilværelse end før i tiden.

Udstykningsforeningens Forretningsudvalg

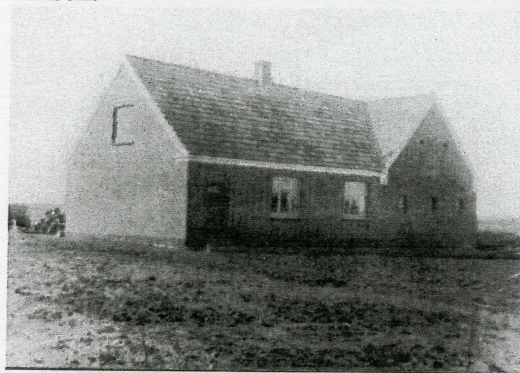
**vil forsøge Salg af Parceller fra
Rask Hovedgaard. Eventuelle
Købere bedes møde i Rask Mølle
Gæstgivergaard **Torsdag den
7. ds., Kl. 9 Form. 117,36
Forretningsudvalget.****

Annoncen i Horsens Følgeblad den 2. juli 1921

blev man mødt af flere købere end der var jord til, så det meste af jorden blev hurtigt solgt, og bygningen af ejendommene kunne begyndes. Der blev skaffet plads til så mange familier som muligt i hovedbygningen på Rask Hovedgård. Mads Jensen skriver, at der på et tidspunkt var installeret 14 familier på en gang.

Det vakte stor opmærksomhed på egnen omkring det, der skete, og der kom besøgende langvejs fra, folk kom gående, kørende i hestekøretøjer, kom på cykel og i bil for at se det nye der skete.

Byggeriet af husmandsstæderne gik hurtigt, man begyndte i september og halvdelen af de 38 hjem stod klar til indflytning inden jul, fortæller Mads Jensen.

Skovbyvej 7 stod færdig i 1921 blandt de først byggede.

Flere af ejendommene er lavet efter samme sæt tegninger, nogle er spejlvendt. Signe Kristensen, som boede Skovbyvej 4, fortæller, at både Fruensvej 2 og 10 er bygget efter samme tegning, som Skovbyvej 4.

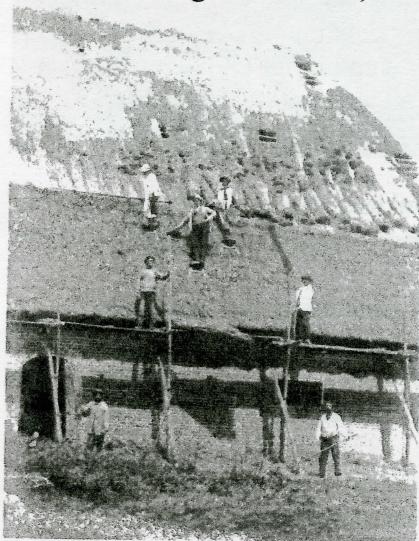
Det fortælles også, at hver ejendom fik 25 sække cement til at bygge af, det var ikke meget, når man tænker på, at det skulle række til både sokkel

og murværk. Jeg har også ladet mig fortælle, at der til flere af husmandsstederne er blevet brugt materialer fra de nedrevne udhuse på Rask Hovedgårds avlsbygninger.

Maren og Sigvald Jensen, som byggede Skovbyvej 11, flyttede til Skovby den 1. november 1921. Jeg husker at Maren fortalte om, hvordan hun var kommet med toget til Rask Mølle og slæbende med kufferterne, kom gående ud ad Sandmarksvej, som vejen hed dengang, og fandt stedet, som de havde købt. Først byggede de et træhus, som senere blev anvendt til hønsehus. Der boede de, medens de byggede ejendommen. De øvrige ejendomme blev hurtigt solgt og bebygget i løbet af 3 år.

Levn fra før i tiden

Overfor indkørslen til Rask Hovedgård, i haven til Vestervang, Fruensvej 16, findes stadig et hundehus, som tilhørte Rask Hovedgård. Hundehuset står i dag som et minde om indkørslen til den gamle avlsgård.

(Billede af laden)

I forbindelse med udstykningen blev hovedgårdens avlsbygninger delvist revet ned, de nedrevne bygninger blev brugt til at bygge nogle af husmandsstederne.

I stedet for 3 længer, ligger der nu 4 ejendomme, en i hvert hjørne af avlsgården. Gårdspladsen er forvandlet til fire haver, der står i forbindelse med hinanden. Verner Sørensen, som er født i Skovby på

Skovbyvej 5, fortæller, at der i Horsens Folkeblad var et billede af Rask Hovedgårds lade. Billedet er fra 30'erne.

Skovbyvej har før heddet Sandmarksvej, og jeg har endda hørt at Jammerbugten har været nævnt, inden ejendommene fik et husnummer og de endelige vejnavne.

Før Sandmarksvej blev asfalteret var den af og til så pløret, at den visse steder var flere meter bred. Vejen var en grusvej belagt med skærver.

Den første tid som husmænd

Jeg har fået fortalt, at det var en hård tid, da husmændene startede op i Skovby. Det hele begyndte primitivt, men der var tilfredshed med at få sit eget og sammenholdet var stort. Ingen var fattige, men heller ingen var rige. De var alle lige, det gav et godt sammenhold, man sultede ikke, med der blev sparet på alt.

Betalte man meget i skat, var man velhavende og sparsommelig. Ikke al jorden var opdyrket og den var i dårlig gødningstilstand, så derfor krævede det et stort arbejde at få den til at give noget afkast.

Jordens kvalitet er meget forskellig og blev udstykket således, at de brug, der fik den bedste jord, fik færrest tønder land.

Ejendommenes størrelser ligger fra 8 – 16 tønder land, og man betalte fra 700 kr. – 1.300 kr. pr. tønde land, og der blev givet statslån på 2,5% til køb af husmandsbrugene.

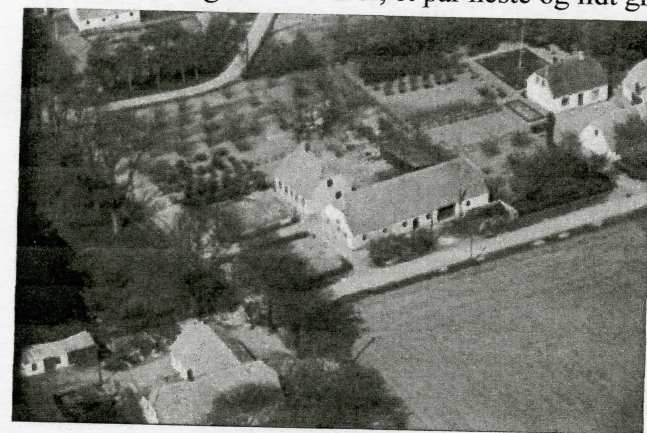
Karl Bundgaard - Krogen 4 - købte 9 tdr. land i 1921 som han måtte betale 11.700 kr. for, og bygningerne kostede 10.120 kr. Han fik et lån på 19.800, hvoraf de 6000 kr., som var rentefri, senere blev slettet.

Der var som regel 4 til 7 køer, et par heste og lidt grise i stalden samt nogle

høns.

Det første år havde de fællesdrift. Det vil sige, at da høsten skulle bjerger, blev den fordelt efter areal, hvilket var til fordel for de, der havde de dårlige jorder.

Man måtte ud og investere i redskaber, flere havde fælles redskaber og heste, indtil de selv fik råd

Billedet viser krydset mellem Skovbyvej, Krogen og Fruensvej.

til at købe deres eget. Det var forbundet med mange udgifter at starte som husmænd.

Alt i marken blev gjort ved håndkraft, kornet blev sået med hånd, høstet med le og om vinteren tærsket med plejl på ladegulvet eller med en håndtærskemaskine.

Senere blev kornet tærsket med en tærskemaskine, som blev trukket af en hestegang udenfor, hvor hesten gik rundt og rundt hele tiden. Senere igen kom elektriciteten til hjælp.

Begyndervanskeligheder og senere krisen i 30'erne klarede de fleste ved arbejdsomhed og sparsommelighed. Ofte måtte mændene tage ud på arbejde, mens konen passede bedriften derhjemme. Nogle kørte mælketur til Rask Mejeri for at tjene penge ved siden af landbruget. Andre var daglejere og arbejdede på forskellige gårde rundt i området eller gik i skoven om vinteren. Man kunne have et job med at køre grus på vejen og man kunne også skære is på Boring Sø til mejeriet i Rask Mølle. En havde brødrute for bageren i Rask Mølle.

Der blev også fanget fisk i ruser i åen til at supplere kosten. Husmoderen syede selv alt tøjet til hele familien. Når børnene kom fra skole, havde de deres pligter, de skulle blandt andet hjælpe med at vaske op og gøre komfuret rent. Komfuret blev slebet med en mursten, senere gik de dog over til sandpapir. Der skulle gøres lamper rene og fyldes petroleum på. Køkken og bryggers skulle fejles. Børnene havde ikke legetøj, men opfandt sig legetøj og lege, som de kunne lege.

Nogle var propre og sirlige og holdt fin orden, men det var åbenbart ikke alle vegne, for det fortælles at lusene havde det godt i nogle af de små hjem. Det fortælles også, at et sted var køernes og hestenes vandtrug en slags opvaskemaskine, idet tallerkner, pletter og pander blot blev smidt i vandet, når de havde spist og blev så hentet, når de skulle bruges igen.

Et sted blev der kogt kartofler med jord på, de blev hældt ud midt på bordet, og så kunne man blot gå i gang med at pille sine kartofler. Men der var også forståelse for værdien af et smukt hjem og hvert brug havde en lille have.

Kolonien i Skovby fik jævnligt besøg af foreninger og selskaber, der havde interesse i at se, hvordan familierne havde etableret sig. Efter 25 år var der stadig 13 familier der holdt ud, men flere ejendomme var der blevet

handlet med – nogle af ejendommene havde endda skiftet ejere flere gange. Efter 50 år var der kun 4 af de oprindelige beboere tilbage.

I dag er ejendommene forskellige, idet de alle er renoverede. Det kan visse steder være vanskeligt at se, hvordan de oprindeligt har set ud. Det er også forskelligt, hvordan haverne ser ud i dag.

Ved 100-års jubilæet i 2021 blev der holdt tale ved mindestenen, hvor ca. 80 deltog, senere var der kaffe og fortællinger i et telt i Skovby. I sammen telt blev jubilæet fejret for Skovbys beboere, og det samlede ca. 70 – en fin tilslutning, og de 100 år blev fejret med maner.

Skolen og Salen i Vestfløjen på Rask Hovedgård.

Rask Hovedgårds Vestre fløjbygning beholdt udstykningsforeningen og lod indrette et forsamlingslokale med tilhørende køkken og et mindre lokale til småmøder, fortæller Mads Jensen i sine erindringer. Desuden blev der indrettet skole med tilhørende lejlighed til en lærer. De lokaler blev senere overdraget til beoerne i Skovbyudstykningsen. Skolestuen, det lille mødelokale, køkkenet og salen er der stadig.

De første år gik børnene fra Skovby til skole i Honum. Senere kom skolen på Rask Hovedgård i gang. Der var kun en lærer til alle eleverne. Ejner Jensen (født Fruensvej 8) fortæller, at han sammen med Regner Jensen (født Skovbyvej 11) og Verner Sørensen (født Skovbyvej 5) gik i skole i Skovby. Der var på dette tidspunkt 28 elever i Skovby Privatskole fordelt på 4 klasser. 1.- og 2. klasse gik den ene dag, mens 3. og 4. klasse gik den anden dag. Eller skolegangen var sådan, at nogle gik om formiddagen og andre om eftermiddagen.

Skovby Privatskole startede i 1924 med sine love og vedtægter. Sofie, født Skovbyvej 14, husker, at frk. Øster hvert år den 6. december, sendte en adventskrans og slik til børnene, det var nemlig skolens fødselsdag.

Der findes flere oplysninger i Hvirring Sogns lokalhistoriske arkiv. Skovby, januar 2022 - Sonja Eskerod Madsen

Byvandring i Honum

Torsdag den 26. maj klokken 14 2022

Altså på Kristi Himmelfartsdag.

Vi har lavet aftale om at blive guidet af et par af de lokale
”drengene”, der stammer fra Honum:

Asger Rasmussen og Thorkild Sommer.

Vi mødes v. transformatorstationen ud for Mai og Thorkild Sommers gård.

Parkering er mulig ved transformatoren og ved Mai og Thorkilds gård.

Kaffen får vi et eller andet sted i Honum efter rundgangen.

Kaffe og kage medbringer man selv.

Generalforsamlingen afvikles på Rask Mølle

Skole tirsdag 8. februar 2022 klokken 19.00.

Derefter får vi en kop kaffe.

Aftenens foredragsholder er Bent Jensen, der vil fortælle
lidt om sit virke som lærer og en del om Skagerrakforliset,
hvor han var med sammen med et par skoleklasser.

Støt vores lokalhistoriske arbejde – bliv medlem!

Familiemedlemsskab: 75 kr./år – personmedlemsskab: 50 kr./år.

Brug indbetalingskortet!

Det er korttype 73 med konto nr. 84743038!

Gør I det, kan vi registrere jer som medlemmer.

Du kan også betale kontant ved generalforsamlingen.

Du kan også betale kontant til en af bestyrelsesmedlemmerne.

Hjælp os til at få flere medlemmer - vi kan bruge mange flere. I skal blot
huske selv at betale, og så huske at give ideen videre til andre, I kender.

Vi bevarer lokale historiske arkivalier og et lokalt engagement i sognet.